

שלמי

פרק כה [דף כב, א]

הגיבורים

קז

לדרום הלך על פני כל המערב עד שהוא מגיע לדרום, הגיע לדרום והפך פניו למזרח היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפיתחה של עלייה, שפיתחה של עלייה פתוח לדרום.

עליה

ובפיתחה של עלייה היו שני כלונסות של ארז שבהן היו עולין לגגה של עלייה. וראשי פספסין מבדילין בעלייה בין הקודש ובין קודש הקודשים. ולולים היו פתוחים בעלייה לבית קודש הקודשים, שבהן היו משלשין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהן מבית קודש הקודשים⁵².

קודש הקודשים

ואחרי ההיכל שהיה ארבעים אמה באורך על רוחב עשרים אמה, היה בית קודש הקודשים שהיה עשרים אמה על עשרים אמה. ובקרקעיתו בנה שלמה מקום באורחות עקלקלות לגנוז שם הארון וצנצנת המן והארגז ששלחו פלשתים דורון, ובמקום ההוא גנו אותו יאשיהו, כדכתיב דברי הימים ב' ל"ה [פס' ג] תנו את ארון הקדש וכו'⁵³.

1234567

שלשים לשכות בהר הבית

ועד הנה עזרנו ה' לכתוב כל הלשכות ושאר המקומות שנמצאו במקדש, אך הבתים והלשכות הראויות להימצא בהר הבית הן אשר אכתוב עתה⁵⁴. ואני מצד סיכולתי לא ידעתי היכן היו בפרטות בארבעה רוחות שבהר הבית.

הראשונה היא לשכת השולחנים, שהיו עומדים במקדש בכ"ה באדר והיו ממשכנים לויים ישראלים גרים ועבדים משוחררים שלא הביאו שקליהם בזמן הראוי, ולא היו ממשכנים הכהנים משום דרכי שלום כדאיתא במסכת שקלים פרק א' משנה שלישית.

השנית היא לשכת השקלים שנותנים אותם בה לקנות בהם הקרבנות, והיו תורמין אותה לפרוס הפסח ופרוס עצרת ופרוס החג⁵⁵. ואולי בה היו נותנים העשרה שופרות האלה מן השלוש עשרה שהיו במקדש,

בפרק יד עמ' עז דייק יותר ברשימת הפריטים שנגזרו, כאן קיצר וכתב רק חלקם. הביטוי 'ארחות עקלקלות' ע"פ שופטים ה, ו, הכוונה ששלמה בנה את המקום כמקום מסתור, כדי שאפשר יהיה להסתיר את מה שייגזר. 54 ע' בתפא"ר מדות פ"ב מ"א יכין אות א שדו בדברי רבנו בענין מנין הלשכות. 55 שקלים פ"ג מ"א.

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

שומרים הסכינים לשחיטה לפי דעת קצת מהחכמים, ובדרומית, מצורך לסכינים שהיו שומרים שם לשחיטה לפי דעתם, היו גם כן גונוזים הסכינים שנפגמו ושנפסלו לשחיטה. ואני כתבתי⁴⁷ שהיו גם כן שם כל חלונות הבגדים, שהיו צריכים לכל הכ"ד משמרות, מזה ומזה למקום שעורך האולם על ההיכל. וכלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט. ושרשרות של זהב היו קבועים בתיקרת האולם, שבהן פרחי כהונה עולין ווראין את העטרת שבחלונות. וגפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלת על גבי כלונסות, וכל מי שהיה מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא אותו וחולה אותו בה⁴⁸.

1234567

והנה פתחו של היכל היה בגובה עשרים אמה וברוחבו עשר אמות, וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ. ושני פשפשין היו לו לשער ההיכל הזה, אחד לצפון ואחד לדרום, שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם⁴⁹.

תאים ומסיבה

ושלושים ושמונה תאים היו שם, חמש עשרה בצפון וחמש עשרה בדרום ושמונה במערב. שבצפון ובדרום היו חמישה תאים על חמישה תאים וחמישה על גביהן, ושבמערב שלושה על גבי שלושה ושנים על גביהן. ושלושה פתחים היו לכל אחד ואחד, אחד לתא מן הימין ואחד לתא מן השמאל ואחד לתא שעל גביו. ובקרן מזרחית צפונית היו חמישה פתחים, אחד לתא מן הימין ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה ואחד לפשפש ואחד להיכל.

התחתונה חמישה ורובד שישה, והאמצעית שישה ורובד שבעה, והעליונה שבעה, שנאמר⁵⁰ היציע התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית⁵¹.

ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית, שבה היו עולים לגגות התאים. היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך על כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב, הגיע למערב והפך פניו

47 לעיל עמ' קיא. 48 מדות פ"ג מ"ז מ"ח. 49 שם פ"ד מ"א מ"ב. 50 מ"א ו, ו. 51 מדות פ"ד מ"ג מ"ד. רבנו המחבר לא נכנס למחלוקת הראשונים רש"י ורמב"ם ועוד בנושא מערך התאים סביב ההיכל. וראה דיון מפורט בספרו של ר' אייבשיץ הבית השני בתפארתו. עמ' תעה-תקטז. 52 שם שם מ"ה. 53 לעיל

הגיבורים

פרק כה [דף כב, א-ב]

שלטי

קיה

הממונים⁶³ משנה ו'. וזאת לא היתה לשכת הכלים הנוטלים ממנה התשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב, כי הלשכה שהיו בה הכלים האלה היו פותחין אותה בכל יום, וזאת לשלושים יום בלבד היתה נפתחת.

השביעית היא לשכת בדק הבית, שנותנים בה כל קודשי בדק הבית⁶⁴.

השמינית היא לשכת הכלים, המוציאים משם בכל בוקר שלושה ותשעים כלי כסף וכלי זהב⁶⁵.

התשיעית היא לשכת אוצרות הקודשים שהקדיש המלך ושרי הצבא לאלפים ולמאות משלל המלחמות, הנקראים גם כן אוצרות בית ה'. והלשכה הזאת לא היתה לשכת בדק הבית, כנראה ביהושע המלך שלא חיזק את בית ה' מלשכת אוצרות בית ה' אשר שלח אחרי כן לחזאל מלך ארם, אך מהכסף אשר התנדבו כל ישראל שנתנו אותו בארון אשר עשה יהודע הכהן (מלכים ב' י"ב⁶⁶).

העשירית היא לשכת העצים, שהיו נותנים שם כל העצים שהיו צריכים למשך שנה אחת, שהיו מתנדבים בני דוד בן יהודה ובני פרעוש וחבריהם⁶⁷.

הי"א היא לשכת החרמים⁶⁸ שעולים לחלק הכהנים. וגם שבפרק ח' דערכין משנה ו' נחלקו בזה ר' יהודה בן בתירא וחכמים אם החרמים ניתנים לכהנים או יעלו לבדק הבית, עם כל זה הלכה כחכמים שאמרו סתם חרמים לכהנים, שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו⁶⁹. אם כן למה נאמר כל חרם [וגו'] קדש קדשים הוא לה'⁷⁰, שהוא חל על קודשי קדשים ועל קודשים קלים, כדאיתא התם.

הי"ב היא לשכת הביכורים מפירות הארץ⁷¹.

הי"ג היא לשכת בכורות בהמה.

הי"ד היא לשכת התרומה והחלה.

ועיין לעיל פרק יד עמ' פד). ועי' עזרת כהנים ח"א עמ' רצו שמציע שבלשכה זו היו אורגים את הפרוכות, ואילו מטרת לשכת הפרוכות המוזכרת במשנה ריש מדות היתה לאכסן את הפרוכות המוכנות. 61 שקלים פ"ה מ"ו. 62 לעיל עמ' קטו. 63 פרק ה. 64 שקלים פ"ה מ"ו ורע"ב. 65 תימה, שהרי לעיל בפרק זה עמ' — כתב רבנו שלשכה זו ראוי שתהיה ליד בית המוקד בגלל שימוש יומיומי בכלים אלו, ותיאר אותה במסגרת הלשכות שבעזרה ולא בהר הבית. 66 פס' י, יט. 67 תענית פ"ד מ"ה. 68 חרם הוא צורת הקדשה בה האדם מקדיש את רכושו, חרם מפורש כמו לבדק הבית או לכהנים, וחרם סתם. 69 ויקרא כז, כא. 70 שם שם, כת. 71 אין הגבלת זמן לאכילת הביכורים, ויכלו הכהנים לאוכלם בירושלים במשך שבוע עבודתם: מתקבל על הדעת שדרוש לביכורים כעיו מחסו.

נקראו שופרות מפני שהיו דומין בצורתן לשופר, שהיו תיבות צרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כמין שופר מפני הרמאין, כדי שלא יוכלו להכניס ידם לתוכן ולהראות עצמן כאילו נותנים לתוכן ונוטלין מתוכן. והשופר הראשון הוא הכתוב עליו תקלין חדתין. השני שכתוב עליו תקלין עתיקין. שלישי עצים. רביעי לבונה. חמישי זהב לכפורת. שישי מותר חטאת. שביעי מותר אשם. שמיני מותר קרבנות נזיר. תשיעי מותר אשם מצורע. ועשירי נדבה סתם⁵⁶.

הלשכה השלישית היא לשכת פתחיה⁵⁷, והיא לשכת הקניין. ואולי היו נותנין בה השלושה שופרות הנשארים. הראשון היה כתוב עליו קניין והם תורים גדולים. השני גזולי עולה והם הבני יונה הקטנים. השלישי מותר קניי נדרים ונדבות ויולדות⁵⁸.

ולא אזכיר בזה לשכת אחיה שהיה על הנסכים, מפני שאולי היתה לשכת בית השמנים ששם היו השמנים הצריכים למנורה והסולת למנחות והיין לנסך, והיא המערבית דרומית שהיתה בעזרת הנשים⁵⁹.

הרביעית היא לשכת אלעזר שהיה על הפרוכות⁶⁰.

החמישית היא לשכת החשאין, אשר בה יראי חטא נותנים מעות בחשאי לעניים בני טובים, ומתפרנסין מתוכה בחשאי⁶¹.

ולא אזכיר לשכת יוחנן בן פנחס על החותמות, מפני שהיא היתה הלשכה מזרחית צפונית שבבית המוקד כאשר אמרנו⁶².

השישית היא לשכת נידבת הכלים, שכל מי שמתנדב כלי זורקו לתוכה, ואחד לשלושים יום הגזברין היו פותחין אותה, וכל כלי שימצאו בו צורך לבדק הבית היו מניחין אותו בלשכה אחרת המוכנת לבדק הבית, והשאר היו מוכרין אותם, ודמיהן נופלים ללשכת בדק הבית, כדתנן בשקלים פרק אלו הם

56 שקלים פ"ו מ"ה. יתכן שלשכה זו היתה בעזרה (ע"פ יבמות קב, ב) למרות שבמשנה שקלים פ"ג מ"ב לא מוכח כך. עיין במאמר הר"ש מן ההר (תחומין ו עמ' 465). לשכת השקלים היתה בהר הבית לדעת רבנו המחבר, אך בעל תפא"י (שם פ"ג מ"א) כותב בעזרה. הרמב"ם (הל' שקלים פ"ב ה"ד) כתב 'ומניחין אותן בלשכה אחת מן הלשכות במקדש וסוגרין כל דלתותיה במפתחות ותותמין עליה חותמות'; סידורים אלו נראים מתאימים יותר לעזרה, אם כי לא בהכרח כשמדובר בכספי הקדש. 57 שקלים פ"ה מ"א. 58 רבנו נקט כר' יהודה שם פ"ו מ"ה. וצ"ע למה לא נקט כחכמים שהלכה כמותם. 59 וזו דעת אבא שאול במדות פ"ב מ"ה ששימשה לשמן וליין. 60 כעין בית מלאכה לאריגה, שהרי בכל שנה עושים שתי פרוכות חדשות ושקלים פ"ח מ"ה ורמב"ם הל' כלהמ"ה פ"ז הט"ז.

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

שלטי

פרק כה [דף כב, ב]

הגיבורים

קט

מ"ה 12345

הט"ו היא לשכת המעשר ללוויים.

הי"ו היא לשכת המעשר מן המעשר לכהן.

ועל השש לשכות אלה, אם נוציא מהמנין לשכת החרמים ונמנה לשכת העצים, יש לנו סמך מהכתוב (נחמיה י"ז).⁷²

הי"ז היא לשכת המלוגמות והרטיות והתרופות שהיה צריך בהן [בן] אחיה⁷³ הממונה על חוליי הכהנים.

ולא אזכור בזה לשכת סממני הקטורת, מפני שבאולי היו נגנזים בלשכת בית אבטינס שהיתה על שער המים, במקום אשר היו מפטמין שם את הקטורת.

הי"ח היא לשכת בית אבן, לכהן השורף את הפרה. ופירשו בריש גמרא דיומא⁷⁴ למה נקרא שמה לשכת בית אבן, לפי שכל מעשיה היו בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה. ויש מפרשים⁷⁵ כמו משם רעה אבן ישראל⁷⁶, שהיתה על פני הבירה צפונה מזרחה, ומזין על הכהן השורף את הפרה כל שבעת הימים מכל חטאות שהיו שם כדתנן במסכת פרה פרק שלישי משנה א.

הי"ט היא לשכת בית פאגי, כדתנן במנחות פרק שתי הלחם⁷⁷ משנה שנית. והרב מבירטאנורה כתב שם, הרמב"ם ז"ל אומר שהוא מקום סמוך להר הבית מבחוץ. ובמחילה מכבודו, הרמב"ם ז"ל לא כתב כאשר אמר, כי דבריו הם שכבר ביארנו⁷⁸ שבית פאגי היה בית מחוץ לעזרה, ואם חוץ לעזרה לא בעבור זה אמר שהיה מחוץ להר הבית⁷⁹.

הכ' היא לשכת משוח מלחמה⁸⁰.

הכ"א היא לשכת הסגן.

הכ"ב היא לשכת השני קתולוקין.

הכ"ג היא לשכת השבעה אמרכלין.

הכ"ד היא לשכת השלושה גזברין.

הכ"ה היא לשכת הכהנים מהכ"ד משמרות ביום ההוא שלא היו משמשים במקדש, נקראת (יחזקאל מ'81) לשכת צפון לכהנים שומרי משמרת המזבח.

הכ"ו היא לשכות הלוויים המשוררים הנקראות לשכת (כתוב חסר וי"ו) פטורים כנראה בדברי הימים א' ט' [פס' לג]. ואולי הלשכות האלה היו הנקראות בספר (יחזקאל סימן מ'82) לשכות שרים, כדכתיב ומחוצה לשער הפנימי כו'.

הכ"ז היא לשכת הלוויים השוערים.

הכ"ח היא לשכת הלוויים השומרים המקדש בלילה, והיא לשכת הדרום הכתובה ביחזקאל מ' [פס' מה] לשמרי משמרת הבית. ונקראו הלוויים כהנים כי כן יקראו הכהנים לויים, כדכתיב⁸³ לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני צדוק הקרבים מבני לוי וכו'.

הכ"ט היא לשכת אנשי מעמד⁸⁴.הל' היא לשכת הבית דין של שבעים ואחד⁸⁵.

ועוד ט"ו לשכות לחמש עשרה ממוני המקדש אם רצו ללון בלילה בהר הבית. אמנם בירושלים היו גם כן בתים רבים, כמו לכל אחד מהסנהדרין כשלא ירצו לעמוד בחברת שאר הסנהדרין. וכן לכהן גדול ולכל שאר המשרתים במקדש היו בתים שם.

ועד כאן כתבתי מה שלבי אמר לי במנין הלשכות והבתים שהיו בהר הבית. ומן הבתים והלשכות האלה רובן היו מצד דרום, מפני שבדרום לא היו בתים ולשכות אחרות מוקדמות כמו שהיו במזרח ובצפון, כי

כל שאר הכהנים אחרי הכהן המרובה בבגדים, אמנם בבית ראשון שהיו מושחין גם כן הכהן המדבר אל העם שנקרא בעבור זה משוח מלחמה, היה אז המשוח מלחמה קודם לסגן וכו'. והוסיף רא"נ שבבבלי ובירושלמי מוזכרים הרבה מעשים מכהנים גדולים, ואין כנראה אף מעשה על משוח מלחמה (וספר חשמונאים שכתב על משוח מלחמה כידוע אינו ספר מוסמך, ומחברו לא דק). וכל הסוגיות בחז"ל המזכירות משוח מלחמה דנות בהלכותיו, ולא מתארות מציאות שהיתה קיימת בבית שני. ואולי היה קיים התפקיד משוח מלחמה, אך הוא לא היה משוח. 81 פסוק מו. וקצת קשה מדוע זיהה את לשכת הכהנים שלא עובדים באותו יום עם לשכת הצפון של יחזקאל. אולי מכיון שזיהה את לשכת הדרום לכהנים השומרים עם הלשכה ללוויים השומרים בבית שני (לשכה כח), זיהה גם לשכת צפון זו שמיועדת לבני צדוק עובדי המזבח עם הכהנים העובדים בבית שני, אלו שלא נמצאים היום בבית המקדש. 82 פסוק מד, וכך פירשו רש"י ורד"ק. 83 שם פסוק מו. 84 רמב"ם הל' כלהמ"ק פ"ו. 85 יתכן שרבו מתוכן למגוריהם או מקום מנוחתם וכיו"ב של חברי הסנהדרין הגדולה.

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

72 פס' לה-מ. ועיין במפרשים על הפסוקים האלו שמתנות הכהונה ניתנו דוקא בהר הבית, מכיון שהכהנים שמרו על בית המקדש. אפשר להציע שמחסנים אלו שימשו גם כמקום אכילה לכהני המשמרת שלא עבדו באותו יום. 73 כצ"ל (שקלים פ"ה מ"א). ועי' לעיל עמ' קיג ליד הע' 24. 74 ב, א. 75 רבנו המחבר העתיק דעה זו מהערוך ערך 'אבן מסמא'. 76 בראשית מט, כד. 77 פ"א. 78 מנחות פ"א מ"ב. 79 וכן העיר בעל תויו"ט. אבל שם בפ"ז מ"ג רמב"ם כתב שבית פגי היה "בקרב הר הבית והוא מחוצה לו בלי ספק". מאידך יש סוברים שבית פגי הוא מחוץ לעזרה, וכן היתה לשכה כזו בהר הבית (עיין ברש"י מנחות עח, ב ד"ה חוץ). לסיכום השיטות ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך ג ערך 'בית פאגי'. 80 רשימת בעלי התפקידים, שלדעת רבנו היתה לכל אחד מהם לשכה בהר הבית (לשכות כ-כד), מופיעה ברמב"ם הל' כלהמ"ק פ"ד הל' טז-כא. לתפקידיו של משוח מלחמה עיין ברמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"א-ה"ג. אך עי' להלן סוף פרק מ עמ' קסז שלא היו מושחים משוח מלחמה בבית שני: וז"ל: 'בבית שני שלא היה שם שמו המשחה הסגו היה על

לשכות אל הרצפה. ומצד צפון מפני ששם היו לשכת הגזית ועליית שער הניצוץ ובית המוקד היו לשכות אחרות מועטות. אמנם בפאת מערב לא היו שם לשכות רבות, לכבוד הפאה ההיא ששם היה שוכן כבוד אל אלהי ישראל. על כן כתבו במדות⁸⁷ רובו מן הדרום, היינו רוב בנין הר הבית בלשכות האלה הנוספות היה מן הדרום, שני לו מן המזרח, שלישי לו מן הצפון, מיעוטו מן המערב. ובמקום שהיה רוב מדתו בלשכות שם היה רוב תשמישו בצרכי המקדש⁸⁸.

לא היתה שם אלא עליית אבטינס ובית לכהן גדול על שער המים, וכל שאר המרחק שלו קודם בנין הלשכות החדשות היה פנוי מכל וכל. ומיעוט הלשכות והבתים מצד מזרח בבית שני הוא בעבור עזרת נשים ושאר כל הלשכות שאמרנו שהיו בתוכה, ולכן לא היה בפאה ההיא מקום מוכן לבנות עליה לשכות ובתים הרבה. אמנם בבנין יחזקאל היו שם שלושים לשכות כמו שכתוב שם סימן מ' ⁸⁶ ויביאני אל החצר החיצונה (שהיא עזרת נשים) והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב סביב שלושים

פרק עשרים ושישה

המובחר, כי לא היה להם נחשת מן המוכן לעשות ממנו כלים גדולים כאשר היה מזבח העולה. אמנם שלמה המלך כי לא נחקר בימיו משקל הנחשת¹⁰ אשר לו עשה אותו נחשת, ככתוב בדברי הימים ב' ד' [פס' א] ויעש מזבח נחשת עשרים אמה ארכו ועשרים אמה רחבו ועשר אמות קומתו. והמזבח ההוא עמד לעולם במקומו שם גם כשמלך אחז כנראה (במלכים ב' י"ו [פס' יד-טו]) שאמר ואת המזבח הנחשת אשר לפני ה' ויקרב מאת פני הבית מבין המזבח [וגו'] ויתן אתו על ירך המזבח צפונה וגומ' עד ומזבח הנחשת יהיה לי לבקר. ואולי מפני שהיה נבוב, במקום אדמה כמו שהיו עושים במדבר מילא חללו באבנים שלמות כדין וכשורה. והוא שאמר עליו רבי יוסי פרק שלישי דמדות¹¹ מתחילה לא היה אלא שמונה ועשרים על שמונה ועשרים, בונה ועולה, היינו בונה מקום חללו באבנים שלמות ועולה במדה זו, עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים. וגם אם יהיה הנחשת המכסה אותו בעוביו טפח ויותר ויעדיף מעט על העשרים אמה כדרכי יוסי לא איכפת לן, כי לא ימנו הטפחים אם לא יעלו למדת אמה משלם¹². ובמזבח הזה שעשה שלמה היה הכרכוב¹³ כבשל משה (אולי מבלי הארבע טבעות נחשת שלא היה בהם צורך, כי לא היו נושאים את המזבח ממקום למקום כאשר היו עושים במדבר, שהיה קבוע בבית עולמים) והוא היה מגיע עד חצי המזבח להבדיל בין דמים העליונים לתחתונים במקום חוט הסיקרא שהיה בבית שני.

מזבח החיצון המיוחד לתמידין ולמוספין ולכל המנחות והקרבנות היה בין מקום מדרס הכהנים והאולם. והשלושה נביאים אשר עלו מן הגולה מבבל, האחד העיד על מקומו, השני על מדותיו, והשלישי שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית¹. ולא זכרו רז"ל במסכת מדות² בפירוש אלא בהבלעה גובהו של מזבח, לפי שהוא מפורסם שלא נשתנה מגובהו של מזבח שעשה משה, שהמזבח שעשה שלמה ושעשו בני הגולה היו בקומה עשר אמות כמוהו³, ומה שאמר הכתוב שלוש אמות קמתו⁴ משפת הסוכב ולמעלה משמע. וכבר נתבאר שהעשר אמות היו אמה יסוד, חמש סוכב, שלוש מקום מערכה, ואמה דקרנות, לפי שכל קרן הוא אמה על אמה ברום אמה⁵.

מזבח בבית ראשון מצופה נחושת

ולעניות דעתי אולי ניתן לנו רשות להאמין כי אם יהיה המזבח הזה של שלמה של אבנים כמו שאמרנו רבותינו ז"ל⁶, ומחופה לוחות של ארז (במקום עצי שטים שלא נמצאו בבנין הבית), ומצופה נחשת כמו שהיה של משה, אין לעכב. ומה שאמרה תורה ואם מזבח אבנים⁷ שמפי השמועה למדו⁸ שאינו רשות אלא חובה, הוא להוציא מן הכלל מזבח אדמה מוחלטת. כי הנה מזבח אדמה תעשה לי⁹ רוצה לומר שיהיה מחובר באדמה ושלא יבנוהו על גבי כיפין או מחילות, לא שיהיה של אדמה דוקא, ולכן בני הגולה לא עשו אותו מאדמה אך מאבנים שלמות כולו מקשה למצוה מן

עשר אמות. 5 מדות פ"ג מ"א. 6 זבחים ט, א. 7 שמות כ, כב. 8 מכילתא שמות כ פרשה יא. 9 שמות כ, כ. 10 ע"פ דה"ב ד, יח. 11 מ"א. 12 מנחות צז, ב. 13 ועיין רש"י לשמות כז, ה שהרחיב בהסברת המושג כרכוב, שהיו שני מינים: אחד לנוי בדופן המזבח, ואחד בראש המזבח בין הקרנות ליד מקום הילוך הכהנים.

86 פסוקי. 87 פ"ב מ"א. 88 ועיין בתויו"ט מדות פ"ב מ"א שמשבח את רבנו המתבר על כך שפירט את שלושים או ארבעים וחמש הלשכות. 1 רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"ד ע"פ זבחים סב, א. 2 פ"ג מ"א. 3 רמב"ם שם שם ה"ה. 4 שמות כז, א. מחלוקת תנאים בזבחים נט, ב: ר' יהודה אומר גובהו שלוש אמות, ר' יוסי לומד מגו"ש שגובהו